

Pasko en Moravio – vizitindaj lokoj kaj famaj personoj

Printempe ni vizitis t.n. *Ĝardenon de Eŭropo* en Moravio, t.e. *Areon de Lednice - Valtice*, kiu apartenas al la plej belaj teritorioj de la kontinento kaj najbaran natur-protektatan pejzaĝ-parkon *Pálava* ĉe rivero *Dyje*, en la plej varma parto de Ĉeĥio. Ties valoro konsistas en harmonia kunesto de libera naturo kun multaj fiŝlagoj, kultivita pejzaĝo, parkoj kaj interesaj arkitekturaĵoj, inter kiuj precipe elstaras kasteloj en la du proksimaj urbetoj.

Fondintoj kaj dum multaj jarcentoj posedintoj de ĉiuj tiuj homfaritaj belaĵoj estis gento Liechtenstein, sed ekde la jaro 1945 la tuta havaĵaro apartenas al la ŝtato de Ĉeĥa Respubliko. Por la eksterordinara multflanka signifo jenan vastan areon ŝirmas de la jaro 1996 UNESCO, enskribinte ĝin en la tutmondan liston de kultura heredaĵo de la homaro. Najbara naturparko de Pálava jam en la 1986 jaro fariĝis biosfera rezervejo de UNESCO nomata „*Malsupra Moravio*”.

En Valtice ni vizitis kastelon konstruitan de nobeluloj Lichtenstein, danke al kiuj tuta regiono vaste disvolviĝis. Ili estas unu al plej malnovaj kaj riĉaj aŭstria noblaj domoj, kies kapo nuntempe estas reganta en la Princlando de Liĥtenŝtejno. Kontribuo de la Lichtenstein-nobeluloj al tiu regiono estas konata ekde la tempo de mezepoka kavaliro kaj amkantiso Oldřich (1200 - 1275), kies frato Jindřich partoprenis multajn kampanjojn de ĉeĥa reganto Přemysl Otakar II, rekompence ricevis kastelon de Mikulov kaj fariĝis fondinto de la Moravia branĉo de sia nobla domo. Ĉe enirejo al la kastelo kaj en preĝejo mi ekvidis blazonon de Lichtenstein - kun aglo kaj ĉasista korno - ĉe kies malsupro sur ĉeno pendas ŝafido – karakteriza simbolo de *la kavalira Ordeno de Ŝaffelo*.

Dimanĉe ni vizitis belan kastelon en Lednice, ĉe kiu ni renkontis homojn bele vestitajn laŭ historia maniero kiel nobeluloj i.a. inoj kun krinolinoj. Sur la loko de la grandioza konstruaĵo jam ĉirkaŭ 1220 estis gotika fortikaĵo kun korto. Fabele romantika kastelo en la Tudorstilo de angla gotiko estas rezulto de la lasta rekonstruo sub la komando de la viena arkitekto *Jiří Wingelmüller*. Antaŭ li ĝi estis ŝanĝata laŭ imagoj de la arkitektoj *Giovanni Giacomo Tencalla*, *Johann Bernhardt Fischer von Erlach* kaj *Domenico Martinelli*. Bela arkitekturo de la alloga palaco altiras atenton de vizitantoj. Riĉe ĉizitaj muroj, kasonaj plafonoj, etaĝoj inkrustitaj per diversaj tipoj de ligno kaj aliaj detaloj en la reprezentaj ĉambroj en la teretaĝo estas pruvo de la plej fajna manfaritaĵo kaj perfekta gusto de la princa familio. Ĉi-tiuj salonoj estas konataj en la mondo ĉefe pro *la helika ŝtuparo* en la kastela biblioteko, kiu estis skulptita de ĉarpentisto el unu trunko dum ok jaroj.

Promenante tra apuda parko ni trovis ĉirkaŭ dudek de malgrandaj *romantikaj aŭ klasikismaj konstruaĵoj* (ĉeĥe *salety*), vidindaĵoj establitaj laŭ la principoj de la angla pejzaĝigado, kiuj ornamas la parkon kaj ofte rilatas al historio, aliaj kulturoj aŭ antikvaj tempoj. Ili situas ĉe semi-rondo ĉirkaŭ la kastelo en Lednice kaj kelkaj pli proksime al Valtice. La unue konstruita estis havanta 302-ŝtupojn 60-metroj-alta *minareto*, konstruita dum la jaroj 1797–1802 en maŭra stilo, el kies pinto videblas eĉ malantaŭ la landlimo. Kapitano de ŝipo per kiu ni veturis tra apudaj akvokanaloj, diris, ke la minareto, kiun ni preterpasis, estis konstruita kiel protesto. La princo *Josef Aloise I von Lichtenstein*, kiu loĝis tie, unue planis konstrui kristanan preĝejon en la loko de la malnova urbodomo, kiun oni planis malkonstrui. Li volis plene financi konstruadon de la preĝejo sed postulis, ke la urbaj konsilistoj almenaŭ senpage disponigu teron por la preĝejo. Ili ne volis interkonsenti kun li, pensante, ke se la princo havas sufiĉe multe da mono por konstrui preĝejon, do li povas ankaŭ aĉeti de ili la teron [de la malnova urbodomo]. Estante kristano sed vidante kiel avidaj estis [vidante avarecon de] la urbaj konsilistoj, la princo decidis, ke ili meritas nur musliman preĝdomon kaj anstataŭe li konstruis sur sia tero la minareton. Poste oni konstruis ankoraŭ multajn aliajn eksterordinarajn objektojn devenantajn el aliaj kulturoj kaj tempoj sur la la princa tero.

Proksime al la minareto troviĝas ŝtona egipta obelisko konstruita omaĝe al pacinterkonsento kun Napoleono en *Campo Formio*, *Maŭra akvoprovizdomo* ĉe digo de la rivero *Dyje* (aŭstre *Thaya*), kiu iam provizis akvon al fontanoj en la parko, *Roma Akvedukto*, *Templo de Apolono*, *Templo de Diana* (t.n. *Rendezvous - Renkonto*), romantika ruino de kavalira fortikaĵo *Burgo de Jan*, *Templo de Tri Gracioj* (t.e. diinoj laŭ greka mitologio, kiuj prezidis la bankedojn, la dancon, kaj ĉiujn sociajn ĝuojn, kaj elegantajn artojn), triflanka *Kapelo de sankta Huberto*, meze de kiu, kiel en la okulo de Dio, li staras kun sia fidela hundo, en la loko, kie iam komencadis ĉasado finanta ĉe klasikisma konstruaĵo

de *Časista Kasteleto*. Aliaj belaj konstruaĵoj situantaj tiej estas jenaj: *Lageta Kasteleto*, *Belveder-kasteleto* kaj *Galerio "Kolonáda na Reistně"* sur kresto de monteto nomata Reistna, el kiu eblas vidi en ĉiujn monddirektojn: la nordo estas ĉirkaŭita de vinberejoj de Valtice kaj parko de Lednice, en la sudo videblas aŭstra Schattenberg, orientan horizonton ornamas la Malgrandaj Karpatoj kaj en la okcidento videblas silueto de Mikulov.

Multaj el tiuj konstruaĵoj estas verkoj de aŭstro *Josefo Hardtmuth*, filo de ĉarpenisto kaj edukita masonisto, kiu danke al sia talento fariĝis princa ĉefarkitekto. Krom la konstruaĵoj li famiĝis pro multaj inventoj. Li desegnis por la bieno novan tipon de arbaro, inventis ceramikajn potojn kaj aliajn ŝtonajn ujojn, senplumban glazuron por apoteko, novan tipon de plenigaĵo por krajono faritan el grafito kaj argilo, kiu estis pli durabla, ne pinĉis kiel pura grafito kaj estis akceptita de klientoj kun neatendite granda sukceso, nigran kreton, artefaritan pumikon; krom tio li produktis famajn fornojn kaj fondis uzinon produktantan novajn skribilojn, kiuj estis sukcese vendataj en la tuta Eŭropo kaj establis la komercan signon *Hardtmuth Koh-i-noor* (kies nomo estis pruntedonita de unu el la plej grandaj diamantoj en la mondo, multon vojaĝinta ofte ŝanĝante siajn posedintojn kaj post tranĉado kaj polurado instalita en la brita krono) kiu ĝis nun funkcias en České Budějovice.

Je fino de nia vojaĝo ni venis al urbeto Mikulov, formita laŭ itala renesanca stilo, kie troviĝas kastelo - malnova sidejo de nobeluloj. Ĝia historio komencas en 13a jarcento kiam oni konstruis kastelon de la teritoria reganto, kiu en la jaro 1249 pasis en la manoj de gento Lichteinstein. Origine gotika kastelo poste ekhavis renesancan kaj barokan formon dum la periodo ekde 1575, kiam la posedanto de Mikulov iĝis gento de Dietrichstein. Mikulov estas unu el vinkulturaj centroj de suda Moravio. En la urbo vizitindas la kastelo, Dietrichstein-tombo, historia placo, vinkeloj, la kristanaj preĝejoj de s-ta Václav, s-ta Johano Baptisto, s-ta Nikolao kaj la judaj sinagogo, banejo "Mikveo" servanta je rita purigo, tombejo kaj ceremonia halo. La laste menciitaj lokoj devenas de juda popolo, kies komenco en Mikulov (germanlingve Nikolsburg) datiĝas ĝis 1421j. kiam ili estis forpelitaj de Vieno kaj de la apuda provinco de Malsupra Aŭstrio. La rifuĝintoj ekloĝis en la urbeto, kiu situas proksime al la aŭstra limo, sub la protekto de la princoj de Liĥtenŝtejno.

Unu el la plej vizitindaj historiaj lokoj en Mikulov estas *Svatý Kopeček* (t.e. Sankta Monteto), kie agadis predikistoj: sanktaj *Cirilo* (alinome *Konstanteno*) kaj *Metodo*. Ili estis denaskaj fratoj, tre edukitaj, devenantaj el greka urbo Tesaloniko, la ĉefurbo de Makedonio, kiuj proklamis la vorton de Dio kaj disvastigis la kulturon. Danke al ili aperis slava skribmaniero nomata *Kirilico*. Verkon „*Proglas – Antaŭkanto al Evangelio*” de Konstanteno la Filozofo oni eldonis en 8 lingvoj (inkl. pola) ĉeokaze de 101a UK okazinta en 2016j. en slovaka urbo Nitra, kie ili ankaŭ laboris. Esperantan tradukon de la verko faris Mária Pilková, lingve korektis ĝin Miroslav Malovec kaj ĝi aperis danke al eldonejo ESPERO de Péter Balázs. Sur la Sankta Monteto troviĝas kelkaj blankaj kapeloj i.a. de sankta Sebastiano, origine konstruita de František el Deichtrichtein (1570 -1636) kiel danko al Dio pro supero de la pesto-epidemie kreskas tie naturprotektataj plantoj. De longa tempo al tiu la surmonteta historia loko okazas tradicia pilgrimado.

La antaŭulo de la hodiaŭa ŝtata liceo en Mikulov estis fondita en 1631 jaro la piarista lernejo (t.e. prizorgita fare de katolika ordeno de Piaristoj, kies membroj laboras precipe en klerigado kaj en lernejojn por malriĉuloj). Inter la studentoj estis *Jan Evangelista Purkyně* (1787-1869), kiu poste ankaŭ instruis tie. Li estis ĉeĥa natursciencisto, kuracisto kaj fiziologo, kunfondinto de eksperimenta fiziologio, kiu kontribuis al formulado de teorio pri ĉeloj. Kelkaj malkovroj estis nomitaj laŭ li: ĉeloj de Purkinjo, filamentoj de Purkinjo kaj efiko de Purkinjo, kiu priskribas jenan fenomenon: dum krepusko la homa okulo perceptas la bluan koloron pli bone ol la ruĝan, tial ĉe tagiĝo la bluaj objektoj aperas kiel la unuaj kaj ĉe vesperiĝo malaperas kiel la lastaj; kontraste dum taglumo ruĝaj objektoj estas plej bone videblaj. Laŭ iuj studoj posedanto de ruĝa auto profitas ĉar aliaj ŝoforistoj, veturante dum tago, unue ekvidas ĝian aŭton sur ŝoseo kaj ofte donas al ĝi prioritaton sur vojo.

Apud la urbo vizitindas Kozí hrádek – observturo de iama kasteleto kaj natura rezervejo Tuřold – Bradlo kun la kaverna sistemo kaj en proksima Pálava - restaĵoj de Sirotčí hrádek ĉe montetoj de Pavlov. La pleja alteco de Pálava estas Děvín - 549 msm. De la deklivoj, tra kiuj kondukas la pado ĉe alteco de pli ol 500 metroj, videblas bela ĉirkaŭaĵo i.a. al apuda lago. Dum bona vetero oni povas vidi urbon Brno (40 km), la pinton de la Granda Jaworzyna en la Blankaj Karpatoj (90 km) aŭ la potencon nuklean centralon en Dukovany (40 km). Unu el la verticoj de Děvín,

situanta en la norda parto de la monteto, fronte al la lago, estis uzita ekde jarcentoj por defendaj celoj, kion pruvas la restaĵoj de mezepoka kastelo Dívčí hrad (alinome Děvičky). La kastelo estis menciita je la unua fojo en 1222 jaro kaj ĝi restis en la posedo de subsekvaj čeĥaj kaj aŭstraj teritoriaj regantoj kiel ligna fortikaĵo gardanta la gravan vojon el Vieno norden al Moravio kaj Silesio.

Ni renkontis multajn biciklistojn, kiuj kun plezuro veturis tra la regiono al vizitindaj lokoj kaj kelkaj partoprenis biciklan konkurson tie.

Resumante Moravio estas tre vizitinda lando. Precipe kasteloj en Lednice, Valtice kaj Mikulov, naturaj lokoj ekzemple en Pálava kaj antaŭ ĉio vinkeloj, kie oni povas gustumi bonajn lokajn vinojn. Aliaj vizitindaj lokoj en tiu regiono estas historiaj urboj Olomouc kaj Brno, kie funkcias E-kluboj; krom tio grotoj kaj kavernoj de Moravia karsto (ĉeĥe *Moravsky Kras*).

Adam Wilkus